

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів

Кафедра фінансів суб'єктів
господарювання і страхування

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

**«СТРАТЕГІЯ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ»**

Студентка IV курсу групи ФСТ- 41
Спеціальність: «Фінанси і кредит»
Висоцька Р. Я.

Керівник: к.е.н., доцент Луцишин О. О.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ECTS _____

м. Тернопіль - 2016рік

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Теоретичні основи антикризового фінансового управління підприємством та формування його стратегії	6
2. Комплексний аналіз фінансового стану на предмет схильності до кризи та діагностика ймовірності банкрутства ТзОВ «ІРС СІСТЕМ»	18
3. Удосконалення механізму прийняття менеджментом стратегічних рішень у системі антикризового фінансового управління	38
Висновки і пропозиції	48
Список використаних джерел	51

ВСТУП

Актуальність теми. Надзвичайна мінливість ринкового середовища активізує деструктивний вплив як екзогенних, так і ендогенних чинників, що суттєво ускладнює умови ведення бізнесу в Україні, а нездатність вітчизняних підприємств своєчасно діагностувати вплив вищезазначених негативних чинників на їхню діяльність обумовлюють зростання потреби в ефективному антикризовому фінансовому управлінні.

Виходячи із сказаного вище, актуальність теми курсової роботи зумовлена, насамперед, стрибкоподібним збільшенням частки підприємств-банкрутів через глобальну фінансову кризу, невідповідністю рівня інформаційного забезпечення антикризового фінансового управління сучасним підходам до ведення господарської діяльності, а також нагальною потребою в пристосуванні методології антикризового фінансового управління до об'єктивних вимог сучасності.

Істотним внеском в обґрунтування теоретичних засад антикризового управління фінансами підприємств можна вважати фундаментальні дослідження західних вчених-економістів, зокрема Е. Альтмана, Е.Ф. Брігхема, Б. Колласа, В. Шарпа, Е. Шмаленбаха та ін.

Після запровадження ринкових засад господарювання на пострадянському економічному просторі проблематиці розвитку теорії менеджменту та антикризового управління підприємствами присвятили свої праці такі вітчизняні та російські науковці, як О.Ю. Амосов, О.В. Ареф'єва, І.О. Бланк, Б.Є. Бродський, В.А. Василенко, І.В. Зятковський, А.Б. Крутік, А.М. Поддєрьогін, А.Д. Шеремет та ін.

Серед дослідників, які більшу увагу зосередили саме на проблемах антикризового фінансового управління, можна відзначити Г.Г. Бондареву, Л.О. Лігоненко, Ю.В. Прохорову, О.О. Терещенку, В.Г. Боронос, В.А. Шпильового, Д.В. Щербатих та ін.

Тим не менше, попри значні наукові напрацювання низка питань щодо антикризового фінансового управління залишається недостатньо дослідженою,

а саме: потребують модернізації теоретико-методичні основи антикризового фінансового управління, прикладний інструментарій і методи реалізації антикризових фінансових заходів на вітчизняних підприємствах. Вищенаведене обумовило вибір теми курсової роботи, а також мету і перелік її завдань.

Мета і завдання дослідження. Метою курсової роботи є узагальнення теоретичних основ антикризового фінансового управління на підприємстві, розроблення рекомендацій щодо модернізації механізму його забезпечення. Для реалізації поставленої мети було окреслено такі *завдання дослідження*:

- проаналізувати та систематизувати наукові підходи щодо сутності поняття антикризового фінансового управління підприємством і засади його стратегії;

- комплексно оцінити фінансовий стан ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» на предмет схильності до кризи та провести діагностику ймовірності його банкрутства;

- удосконалити механізм прийняття стратегічних рішень у системі антикризового фінансового управління підприємством.

Об'єктом дослідження є процес здійснення антикризового фінансового управління на вітчизняних підприємствах. **Предметом дослідження** є теоретичні, методичні і науково-прикладні положення щодо формування стратегії ефективного антикризового фінансового управління підприємством (на прикладі ТзОВ «ІРС СІСТЕМ»).

Методи дослідження. Теоретичну і методичну базу курсової роботи склали фундаментальні положення економічної теорії та теорії антикризового менеджменту. У процесі написання курсової роботи були використані загальнонаукові методи досліджень: системний підхід – при визначенні сутності та концептуальних основ антикризового фінансового управління та його стратегії; логічно-теоретичне узагальнення і порівняння – при розробці пропозицій до модернізації механізму стратегічного антикризового фінансового управління підприємством; статистичні методи обробки даних щодо фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства.

Інформаційною базою курсової роботи є дані фінансової звітності,

бухгалтерського й управлінського обліку ТзОВ «ІРС СІСТЕМ», нормативно-правові акти, стандарти внутрішнього та зовнішнього аудиту, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з проблематики, пов'язаної з антикризовим фінансовим управлінням.

Наукова новизна одержаних результатів. Головні теоретичні та практичні результати курсової роботи полягають в такому:

- запропоновано власне визначення економічної сутності поняття «антикризове фінансове управління» як складної динамічної системи, яка базується на низці принципів розробки специфічних управлінських рішень із використанням інструментарію реалізації антикризових фінансових заходів для недопущення кризи на підприємствах або ж відновлення платоспроможності, прибутковості і фінансової стійкості організації, якщо настання кризи не вдалося уникнути;

- модернізовано механізм прийняття менеджментом стратегічних рішень у системі антикризового фінансового управління шляхом застосування концепції фінансової рівноваги, що є передумовою розробки та впровадження комплексу відповідних антикризових фінансових заходів, спрямованих на протидію кризовому розвитку і небезпеці банкрутства підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання досягнутих результатів для підвищення ефективності стратегії антикризового фінансового управління ТзОВ «ІРС СІСТЕМ».

Обсяг та структура курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, трьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг курсової роботи становить 50 машинописних сторінок, в т. ч. основний текст займає 46 сторінок. Робота містить 11 таблиць і 8 рисунків; список використаних джерел налічує 41 найменування та займає 4 сторінки.

1. Теоретико-концептуальні основи антикризового фінансового управління підприємством та формування його стратегії

У переважній більшості наукових праць, присвячених проблематиці управління фінансами в Україні, дослідження питань антикризового фінансового управління є доволі поверхневими, мають формальний характер і низький рівень практичної адаптації.

Розпочнемо дослідження з визначення сутності антикризового фінансового управління як економічного поняття, з одного боку, і як комплексної дії – з іншого [30, с. 166].

У науковій літературі найбільш поширені основні терміни та поняття в абстрактному розумінні. Так, М.Л. Гончарова стверджує, що антикризове управління – це «така система управління підприємством, яка має комплексний, системний характер і направлена на запобігання або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки і реалізації на підприємстві спеціальної програми, що має стратегічний характер, дозволяє усунути тимчасові труднощі, зберегти і примножити ринкові позиції за будь-яких обставин, розраховуючи в основному на власні ресурси» [18, с. 29].

На думку Г.Г. Бондаревої [11], Л.О. Кукурудзи [28], Ю.С. Шембель [38], які розглядають антикризове фінансове управління як сукупність фінансових методів попередньої діагностики і можливого захисту підприємства від банкрутства. Сутність її полягає в тому, що загроза банкрутства діагностується ще на ранніх стадіях виникнення, а це дає змогу своєчасно привести в дію спеціальні фінансові механізми захисту.

Російський економіст А.Б. Крутік під антикризовим управлінням розуміє систему заходів з попередження банкрутства, зокрема, управління в умовах ризику [27].

Дещо інша точка зору наводиться у працях Ю.В. Прохорової, яка трактує поняття антикризового фінансового управління підприємством як конкретні дії

щодо застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами, що дають змогу забезпечити безперервну діяльність підприємства на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками, профілактики та нейтралізації фінансової кризи. Антикризове фінансове управління є необхідною складовою системи корпоративного управління і уможливорює реалізацію інноваційної моделі розвитку підприємства [30].

Б.Є. Бродський стверджує, що антикризове управління є складовою менеджменту підприємства загалом. Мова йде про спеціальне, постійно організоване управління, націлене на найбільш оперативне виявлення ознак кризового стану та створення відповідних передумов для його своєчасного подолання з метою забезпечення відновлення життєздатності окремого підприємства, недопущення виникнення ситуації його банкрутства [14, с. 57].

Дослідження сутності антикризового фінансового управління загалом присвячено праці багатьох науковців [5; 11; 16]. Так, І.О. Бланком [6; 9] розкрито сутність антикризового фінансового управління з акцентом на застосуванні фінансових засобів та інструментів реалізації згаданого процесу, описаний підхід і його складові, виділено принципи антикризового фінансового управління. О.О. Терещенко [33] приділяє велику увагу проблематиці «принципал-агент конфлікту» на підприємстві та нейтралізації наслідків асиметричної інформації. Виходячи із цього, виділено суб'єкт і об'єкт антикризового фінансового управління, побудовані дискримінантні моделі оцінки загрози фінансової кризи тощо.

Для з'ясування змісту антикризового фінансового управління Є.Г. Рясних [31] вважає коректним використовувати підхід І.О. Бланка, який розглядає його як особливу підсистему фінансового менеджменту підприємства, яка спрямована на нейтралізацію ризику його банкрутства.

Отже, як бачимо, визначення сутності антикризового фінансового управління підприємством сучасними науковцями відрізняються, що свідчить про недостатність наукового опрацювання дослідниками цієї категорії.

Е.М. Коротков у своїй монографії зазначає, що «антикризове управління

має свій предмет впливу – проблеми, реальні та очікувані фактори кризи, тобто всі прояви загострення суперечностей, які викликають загрозу їх гострого прояву» [25, с. 131].

Аналогічне визначення дає В.О. Василенко, який визначає антикризове управління як управління, у якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, заходів зі зниження негативних наслідків кризи і використання його факторів для наступного розвитку [15, с. 23].

Схожу дефініцію знаходимо у В.І. Довгалюка: антикризове управління є управлінням, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, заходів зі зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для подальшого розвитку [20, с. 23].

Спираючись на концепцію стратегічного антикризового фінансового управління за А. Градовим, М.Л. Гончарова вважає антикризове управління сукупністю таких послідовних стратегічних заходів: аналіз стану макро- і мікросередовища, вибір (зміна) місії підприємства в антикризовому напрямку; дослідження причин виникнення кризових ситуацій і створення системи моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства з метою раннього виявлення слабких сигналів про кризу, що наближається; стратегічний контролінг діяльності підприємства і розробка стратегії запобігання його неплатоспроможності; оперативна оцінка і аналіз фінансового стану підприємства, виявлення можливості настання неплатоспроможності; розробка адекватної політики дій підприємства в умовах кризи, що виникла, і виходу з неї; постійне врахування ризику підприємницької діяльності і розробка заходів щодо його зниження [18, с. 29].

Таким чином, можна виділити декілька наукових напрямків щодо визначення сутності антикризового фінансового управління. Ми відносимо себе до прихильників першого підходу, якими є провідні українські дослідники О.О. Терещенко, І.О. Бланк, Ю.В. Прохорова, О.А. Андрушко, О.В. Ареф'єва та ін., котрі розглядають антикризове фінансове управління як окремий елемент фінансового менеджменту. Інші науковці вважають його самостійним

комплексним напрямком діяльності підприємства у певних умовах господарювання. Третя група дослідників для визначення антикризового фінансового управління користуються терміном «фінансовий менеджмент».

Антикризове фінансове управління – це складна соціально-економічна система. Як будь-яка система управління, вона містить суб'єкт і об'єкт управління, а також включає в себе специфічні складові такі як діагностика кризового стану, антикризові заходи, за допомогою яких здійснюється вплив на фінансову систему кризового підприємства за прямими та зворотними каналами зв'язку, та механізм їхньої оцінки (рис. 1.1).

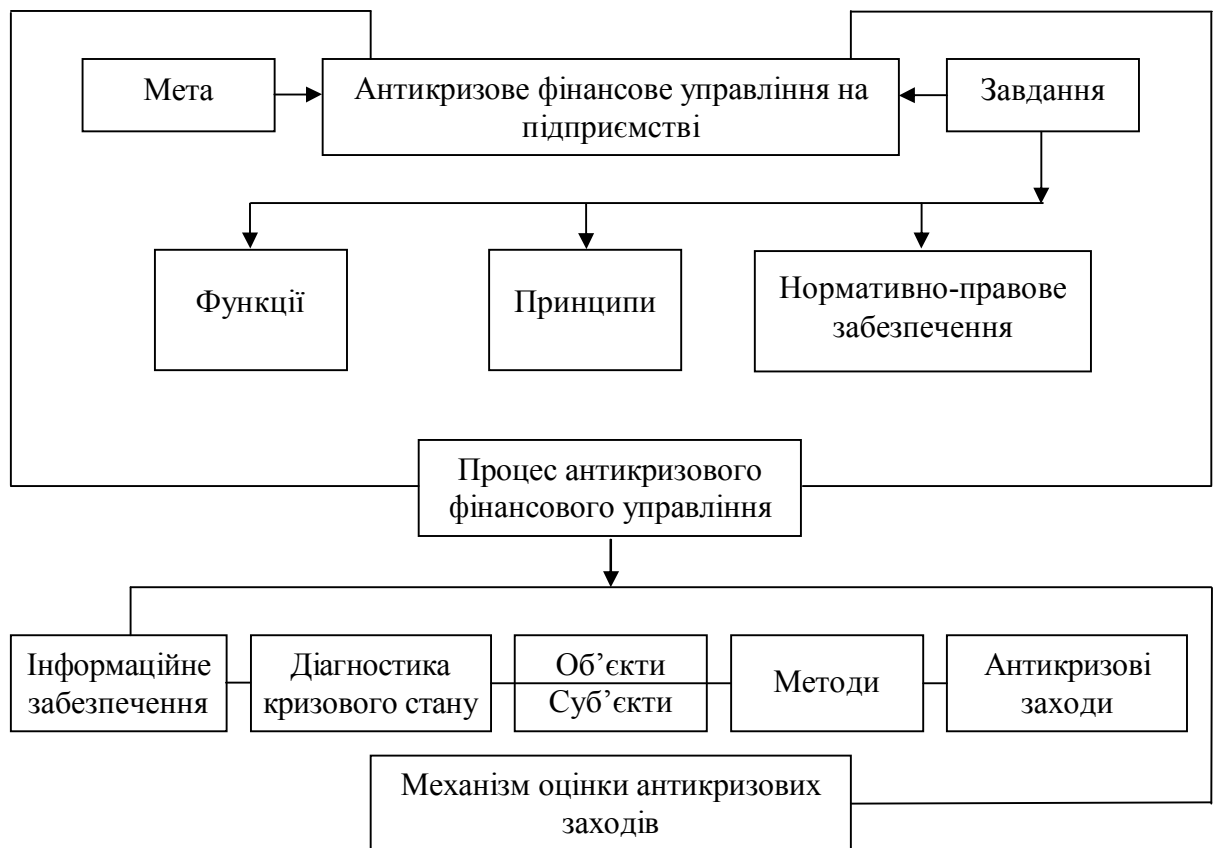

Рис. 1.1. Складові системи антикризового фінансового управління на підприємстві

Розроблено автором на основі [10; 16].

Необхідною умовою функціонування будь-якої системи управління є наявність адекватного механізму впливу керуючої підсистеми на керовану підсистему. Суб'єкти антикризового фінансового управління (керуюча

підсистема) – це фізичні та юридичні особи, які за рішенням відповідних органів уповноважені здійснювати комплекс робіт з антикризового управління фінансами підприємств і чинять вплив на об'єкт управління через застосування фінансового механізму антикризового управління. Об'єктом антикризового фінансового управління (керована підсистема) є сукупність усіх фінансово-економічних ризиків, активи, капітал, фінансові потоки та вартість підприємства, що перебуває у режимі антикризового управління.

Антикризове фінансове управління є сукупністю взаємопов'язаних і взаємоузгоджених завдань, функцій та принципів, на яких базується його практична реалізація.

Таким чином, антикризове фінансове управління на підприємстві необхідне з ряду причин:

- кризові явища можна передбачати, прискорювати, відсувати, пом'якшувати;
- до криз можна і необхідно готуватися;
- управління в умовах кризи вимагає основних підходів, спеціальних знань, досвіду і мистецтва;
- кризові процеси до певного моменту можуть бути керованими.

Антикризове фінансове управління включає такі елементи:

- аналіз зовнішнього середовища і внутрішнього потенціалу конкурентних переваг підприємства для вибору стратегії його розвитку на основі прогнозування свого фінансового стану;
- попередня діагностика причин виникнення фінансових кризових ситуацій; комплексний аналіз фінансового стану підприємства для встановлення методів його фінансового оздоровлення;
- заходи антикризового фінансового управління і контроль за їх проведенням.

Реалізація завдань антикризового фінансового управління полягає у завчасному застосуванні специфічних методів і прийомів управління фінансами, а також діагностики фінансового стану підприємства (рис. 1.2).

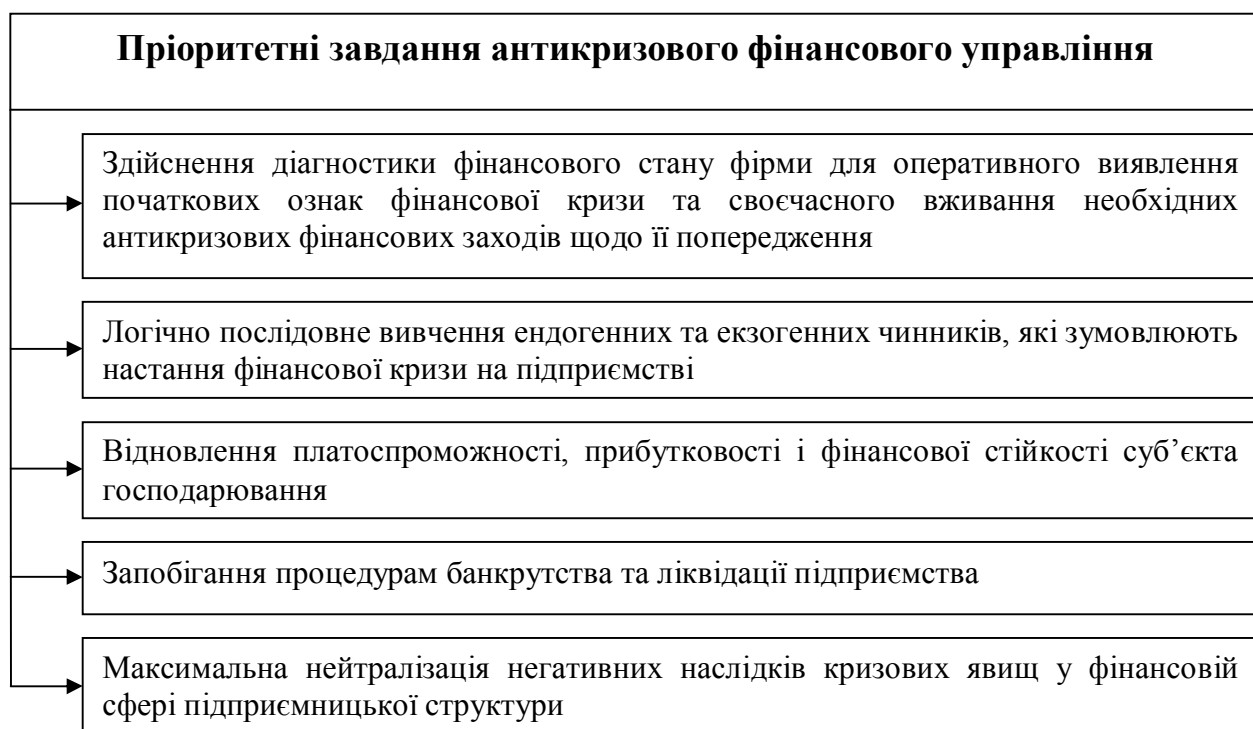

Рис. 1.2. Пріоритетні завдання антикризового фінансового управління підприємством

Розроблено автором на основі [8; 23; 29].

Таким чином, предметом антикризового фінансового управління є проблеми і передбачувані та реальні фактори кризи, тобто всі прояви непомірного сукупного загострення протиріч, що викликають небезпеку крайнього прояву цього загострення, настання кризи [1, с. 67]. Звідси випливає, що ключове завдання антикризового фінансового управління полягає у своєчасному діагностуванні фінансового стану підприємства на предмет наявності кризових ознак і вживання необхідних антикризових фінансових заходів щодо попередження фінансової кризи [2, с. 17].

Важлива роль в антикризовому фінансовому управлінні належить принципам. Принцип (від лат. - початок, основа) - основне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду. Принципи антикризового фінансового управління - це певні особливості його побудови, які поділяють на системні та специфічні. Системні визначають загальні вимоги до проведення антикризового фінансового управління і включають наступні принципи:

об'єктивності - передбачає врахування суті і механізмів виникнення та поглиблення кризових явищ;

комплексності - визначає необхідність у розробці антикризових рішень з усіх напрямів діяльності підприємства;

відповідності—суть полягає у вивченні та типізації умов функціонування конкретного підприємства - об'єкта антикризового управління;

контролю — передбачає здійснення постійної перевірки реалізації управлінських заходів з метою адаптації до умов внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства;

оптимальності — передбачає оптимізацію методичного інструментарію дослідження проблем підприємства та діагностики загрози його банкрутства;

основної ланки — орієнтує на пошук і першочергове розв'язання основної проблеми, посилення уваги до тієї сфери, яка обумовлює виникнення та поширення кризи;

законності — передбачає використання в інтересах підприємства правових засад, які обумовлюють можливості його фінансового оздоровлення та санації;

ефективності - максимально можливе використання потенціалу об'єкта та суб'єкта управління для розробки антикризової програми, мінімізації витрат, пов'язаних з кризовим станом.

Специфічні принципи розглядаються диференційовано щодо механізму, процесу та системи управління. До специфічних принципів в антикризовому фінансовому управлінні відносять:

- ранню діагностику кризових явищ у діяльності підприємства;
- своєчасність реагування на окремі кризові явища у фінансовому розвитку господарюючого суб'єкта;
- застосування інструментів реструктуризації, потенціалу реінжинірингу; використання санації підприємства для уникнення банкрутства: - забезпечення контролю за результатами розроблених заходів для виведення підприємства з фінансової кризи.

Всі принципи і системні, і специфічні спрямовані на запобігання та уникнення банкрутства підприємства.

Запорукою успішної реалізації завдань, які стоять перед системою антикризового фінансового управління на підприємстві, є ефективне виконання нею своїх функцій з чітким дотриманням певних принципів.

Варто наголосити на тому, що науковці по-різному підходять до розкриття функціонального призначення антикризового фінансового управління, виокремлюючи від кількох до понад десятка його функцій [Помилка! Джерело посилання не знайдено.37; 35]. На основі критичного вивчення напрацювань учених щодо з'ясування функцій, властивих саме антикризовому фінансовому управлінню, нами запропоновано власне бачення типології цих функцій (рис. 1.3).

Вважаємо, що, функції антикризового фінансового управління можна розподілити на дві групи: фундаментальні (базові) і спеціалізовані (особливі). Функції першої групи такі як планування, організація, мотивування, регулювання, контроль є властивими будь-якому управлінському процесу, тоді як спеціалізовані функції відображають специфічні сторони антикризового фінансового управління, розкриваючи його економічну сутність і вказуючи на особливу цільову орієнтацію такої управлінської діяльності.

До головних спеціалізованих функцій можна віднести:

- комплексну діагностику ймовірності та симптомів кризового фінансового розвитку підприємства, яка включає в себе формування сукупності ключових показників для оперативного виявлення загрози настання фінансової кризи, здійснення постійного моніторингу й аналітичної обробки даних щодо таких індикаторів, ідентифікацію головних ендогенних і екзогенних чинників, що продукують ризики виникнення кризових явищ у сфері фінансів фірми;

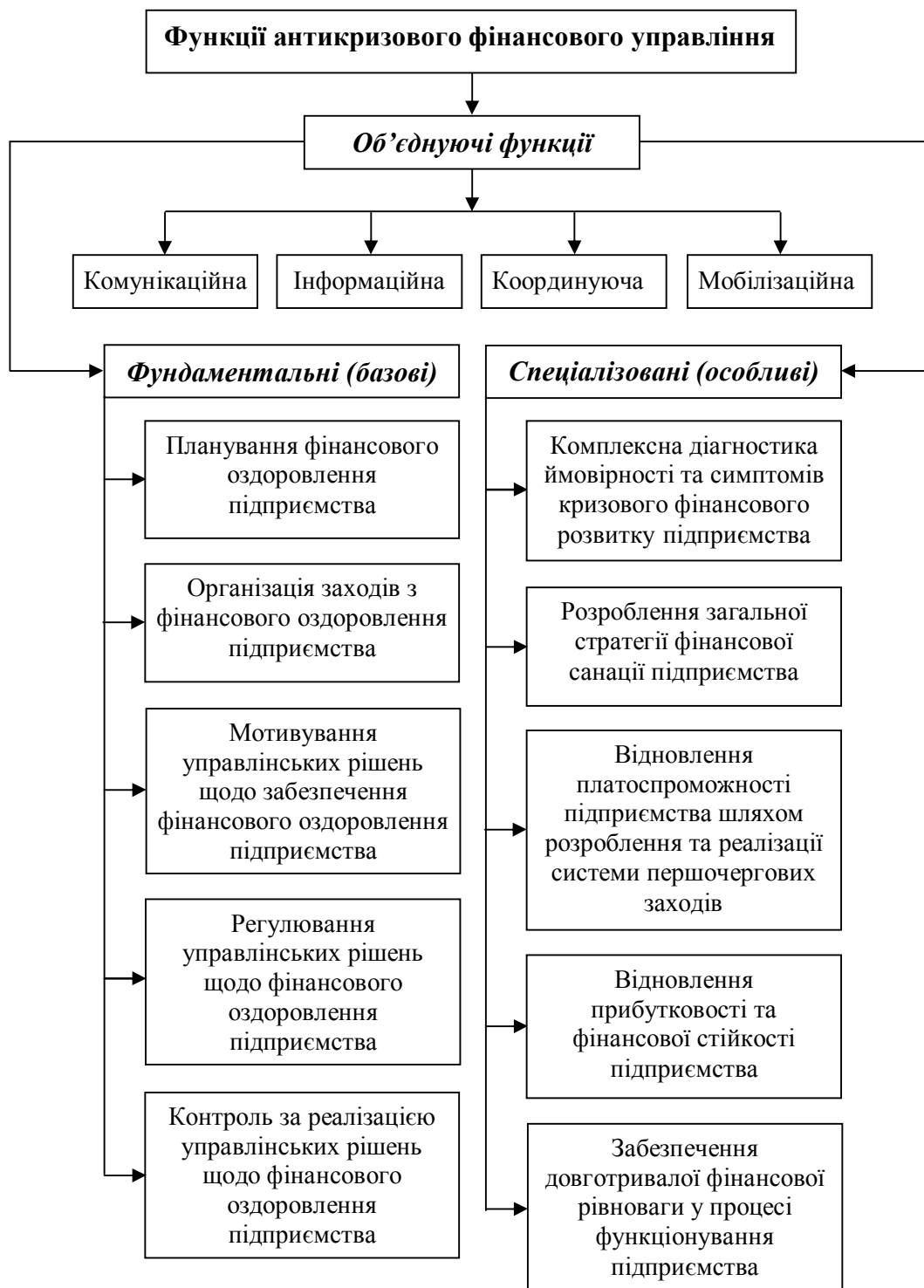

Рис. 1.3. Типологія функцій антикризового фінансового управління на підприємстві

Розроблено автором на основі [3; 2; 30].

- розроблення загальної стратегії фінансової санації підприємства. В рамках цієї стратегії на підставі комплексної оцінки типу і глибини фінансової

кризи та прогнозування динаміки кризових факторів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування фірми формується система цілей і цільових індикаторів фінансового оздоровлення на тривалу перспективу; визначаються пріоритетні завдання щодо поліпшення фінансового становища суб'єкта господарювання у короткотерміновому періоді та розробляється політика дій фірми щодо ключових напрямів її фінансової санації;

- відновлення платоспроможності підприємства за допомогою розроблення та реалізації системи першочергових заходів щодо його фінансового оздоровлення;

- відновлення прибутковості та фінансової стійкості компанії згідно зі встановленими параметрами цільової структури її капіталу, враховуючи чинники, які генерують кризові процеси у фінансовому розвитку підприємства;

- забезпечення довготривалої фінансової рівноваги у процесі функціонування підприємства, тобто формування базових пропорцій його фінансового розвитку, найбільш адекватних обраній антикризовій фінансовій стратегії і зорієнтованих на попередження виникнення фінансової кризи на довгострокову перспективу [30].

Також доцільно виокремити групу об'єднуючих функцій таких як комунікаційна, координаційна, інформативна, мобілізуюча, призначення яких інтегрувати у єдиний управлінський процес базові й особливі функції антикризового фінансового управління.

Зміст комунікаційної функції полягає у налагодженні раціонального обміну інформаційними ресурсами та оперативної взаємодії між складовими антикризового фінансового управління. Координаційна функція забезпечує узгодження усіх стадій та дій структурних компонентів згаданого управлінського процесу, ефективну взаємодію між ними, чим сприяє гнучкому маневруванню наявними фінансовими ресурсами. Суть інформативної функції розкривається у забезпеченні процесу прийняття управлінських рішень щодо виведення господарюючого суб'єкта з фінансової кризи вичерпною і достовірною інформацією, а мобілізуюча – дає змогу виявити не лише «вузькі

місця», але й можливості залучення прихованих резервів для подолання кризового стану підприємства.

Для достовірної діагностики ймовірності банкрутства та ефективного застосування фінансових механізмів стабілізації діяльності фірми, антикризове фінансове управління повинно базуватися на низці принципів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Принципи антикризового фінансового управління на підприємстві

Назва принципу	Короткий зміст принципу
Принцип адресності управлінських рішень	Означає наявність конкретної відповідальної особи за прийняття і реалізацію антикризового рішення
Принцип адекватності реагування	Заходи щодо усунення загрози настання фінансової кризи та виходу з неї мають бути адекватними ступеню такої загрози та ступеню глибини (стадії) фінансової кризи
Принцип перманентної готовності до реагування	В умовах об'єктивної ймовірності настання кризи має забезпечуватися постійна готовність до реагування на потенційні збої фінансової рівноваги та погіршення фінансового становища на будь-якій стадії функціонування господарюючого суб'єкта
Принцип превентивності дій	Простіше запобігти виникненню фінансової кризи на підприємстві, аніж здійснювати заходи щодо нейтралізації та мінімізації зумовлених нею негативних наслідків
Принцип оперативності реагування	Можливості швидкого і повноцінного відновлення порушеної внаслідок кризи фінансової рівноваги на підприємстві напряду залежать від оперативності застосування інструментарію антикризового фінансового управління
Принцип комплексності ухвалення рішень	Оскільки фінансова криза охоплює усю сукупність підсистем, які забезпечують функціонування підприємства, тобто носить комплексний характер, то й формування системи антикризових фінансових заходів потребує комплексного підходу до їхнього розроблення та реалізації
Принцип альтернативності дій	Вибір оптимального санаційного проекту неможливий без розроблення максимально можливої кількості варіантів антикризових фінансових рішень і ґрунтовного аналізу їхніх потенційних як негативних, так і позитивних наслідків для підприємства
Принцип часових обмежень	Через високу загрозу втрати капіталу засновниками та ліквідації фірми діагностику ймовірності настання фінансової кризи необхідно здійснювати на ранніх етапах появи її початкових ознак, що дасть змогу оперативно її нейтралізувати, тобто характер антикризових управлінських рішень повинен відповідати типу та швидкості розгортання фінансової кризи
Принцип швидкої адаптивності	Ефективне антикризове фінансове управління вимагає високої гнучкості як з точки зору прискореної адаптації до того чи іншого типу фінансової кризи, змін зовнішніх і внутрішніх факторів, які її спричиняють, так і в контексті збалансованого врахування інтересів і потреб учасників процесу прийняття антикризових управлінських рішень
Принцип пріоритетності використання внутрішніх фінансових ресурсів	Приймаючи управлінські рішення щодо здійснення антикризових фінансових заходів, особливо на початкових стадіях діагностики фінансової кризи, суб'єкт господарювання повинен надавати перевагу внутрішнім джерелам фінансування
Принцип мотивації менеджерів	Наявність матеріальної та морально-психологічної мотивації менеджерів, задіяних в системі антикризового фінансового управління, забезпечує інтенсивніше та ефективніше виконання поставлених перед ними завдань
Принцип завершеності	Будь-яке затверджене рішення у сфері антикризового фінансового управління підлягає обов'язковій реалізації, бо без цього втрачається сам сенс здійснення антикризового заходу

Складено автором на основі [7; 16; 26].

Механізми, що використовується для нейтралізації загрози банкрутства, пов'язані з відповідними витратами. Інакше очікуваний ефект не досягається при недостатній дії механізмів або підприємство здійснює невиправдано високі витрати при надлишковій дії механізму.

Кожне кризове явище не тільки має тенденцію до розширення з кожним новим господарським циклом, але і породжує нові супутні йому явища. Тому чим раніше будуть застосовані антикризові фінансові механізми, тим більшими можливостями до відновлення буде розташовувати підприємство.

Антикризове фінансове управління може бути успішним, якщо воно своєчасне, а також носить превентивний характер, тільки таке управління в сучасних швидко змінних умовах здатне досягти поставленої мети і ефективно вирішувати поставлені перед ним завдання.

Виходячи з вище наведеного, нами сформульовано таке визначення поняття антикризового фінансового управління суб'єкта господарювання: це складна система, яка характеризується динамічністю та базується на дотриманні набору принципів при розробленні специфічних управлінських рішень із використанням інструментарію реалізації антикризових фінансових заходів для недопущення кризи на підприємствах в умовах невизначеності та ризиковості їхньої господарської діяльності, а також з метою відновлення платоспроможності, прибутковості та фінансової стійкості фірми у разі, якщо настання кризових явищ не вдалося уникнути.

2. Комплексний аналіз фінансового стану на предмет схильності до кризи та діагностика ймовірності банкрутства ТзОВ «ІРС СІСТЕМ»

Комплексний фундаментальний аналіз фінансового стану підприємства проводиться за допомогою використання спеціальних методів оцінки впливу окремих факторів на кризовий фінансовий розвиток підприємства.

При здійсненні повного комплексного аналізу фінансових коефіцієнтів використовується методика поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможного підприємства. У разі встановлення високої ймовірності неплатоспроможності чи незадовільного фінансового стану підприємство вважається таким, якому загрожує фінансова криза та банкрутство.

Для забезпечення ефективного управління необхідні індикатори, що достовірно відображують стан об'єкту. Функції таких фінансових індикаторів якраз виконують фінансові показники і фінансові коефіцієнти – абсолютні і відносні показники, що розраховуються за даними бухгалтерської звітності підприємства. Крім того, фінансові коефіцієнти, розраховані як відношення абсолютних показників, мають велику інформаційну цінність для аналізу і дають змогу одержати кількісну оцінку фінансового стану підприємства.

Різними авторами пропонуються різні системи фінансових показників для аналізу фінансового стану неплатоспроможних підприємств [12], які відрізняються за набором одиничних показників (фінансових коефіцієнтів). У нашому дослідженні ми виділили основні групи фінансових показників (коефіцієнтів), які характеризують: майновий стан; ліквідність; фінансову стійкість (платоспроможність); прибутковість (ефективність управління); ефективність використання активів (ділову активність).

Від теорії перейдемо до оцінювання фінансового стану досліджуваного підприємства за перерахованими групами показників, розрахованими за період 2011–2015 рр. Але для одержання більш повного уявлення про тенденції

фінансово-господарської діяльності ТЗОВ «ІРС СІСТЕМ» розпочнемо дослідження з аналізу основних показників такої діяльності за три останні роки (табл. 2.1). Одержаний результат надасть можливість відповісти на такі питання: чи простежується динаміка у розвитку підприємства за ключовими параметрами, наскільки ефективно працює підприємство тощо.

Таблиця 2.1

**Динаміка основних абсолютних показників діяльності
ТЗОВ «ІРС СІСТЕМ» за період 2013–2015 років**

(тис. грн.)

Показники	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014 р. до 2013 р.		2015 р.	Відхилення 2015 р. до 2014 р.	
			Абсолютне	Відносне, %		Абсолютне	Відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	535,6	826,9	+291,3	54,4	1368,9	+542,0	65,5
Податок на додану вартість	89,3	137,8	+48,5	54,4	228,1	+90,3	65,5
Чистий дохід від реалізації продукції	446,3	689,1	+242,8	54,4	1140,8	+451,7	65,5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	438,8	650,3	+211,5	48,2	1079,1	+428,8	65,9
Валовий прибуток/збиток	+7,5	+38,8	+31,3	417,3	+61,7	+22,9	59,0
Інші операційні доходи	1,5	6,8	+5,3	353,3	1,1	-5,7	-83,8
Адміністративні витрати	3,7	6,5	+2,8	75,7	5,2	-1,3	-20,0
Витрати на збут	5,1	5,9	+0,8	15,7	7,2	+1,3	22,0
Інші операційні витрати	6,2	9,8	+3,6	58,1	11,0	+1,2	12,2
Фінансові результати від операційної діяльності	-6,0	+23,4	+29,4	490,0	+39,4	+16,0	68,4
Чистий прибуток / збиток	-18,9	+8,5	+27,4	144,9	+26,7	+18,2	214,1
Середньорічна вартість основних засобів	673,0	681,9	8,9	1,3	694,3	12,4	1,8
Середньорічна вартість оборотних активів	271,8	398,9	+127,1	46,8	542,1	+143,2	35,9

Складено автором на основі [19].

Як свідчать дані табл. 2.1, за період, що аналізується, склалась тенденція зростання практично за усіма показниками діяльності підприємства. Так, зокрема, підприємство отримало чисті збитки у сумі -18,9 тис. грн., а ось уже в 2014 р. воно отримало чистий прибуток у розмірі 8,5 тис. грн. Згадана тенденція збереглася і в 2015 р., при цьому відносне відхилення зазначеного показника від попереднього періоду становило 214,1%, тобто чистий прибуток зріс на 18,2 тис. грн., що є позитивним фактором в діяльності підприємства. Тим не менше, можна констатувати, що загалом обсяг чистого прибутку був незначним і не міг стати суттєвим джерелом власних фінансових ресурсів.

Порівнюючи показники собівартості реалізованої продукції та доходу від її реалізації, також можна стверджувати, що згадана вище тенденція збереглася і для цих показників. Зокрема, темп зростання показника доходу (виручки) від реалізації продукції випереджав аналогічний показник для собівартості реалізованої продукції в 2013 р. на 6,2 відсоткового пункту. Цю ситуацію наочно демонструє побудована діаграма (рис.2.1).

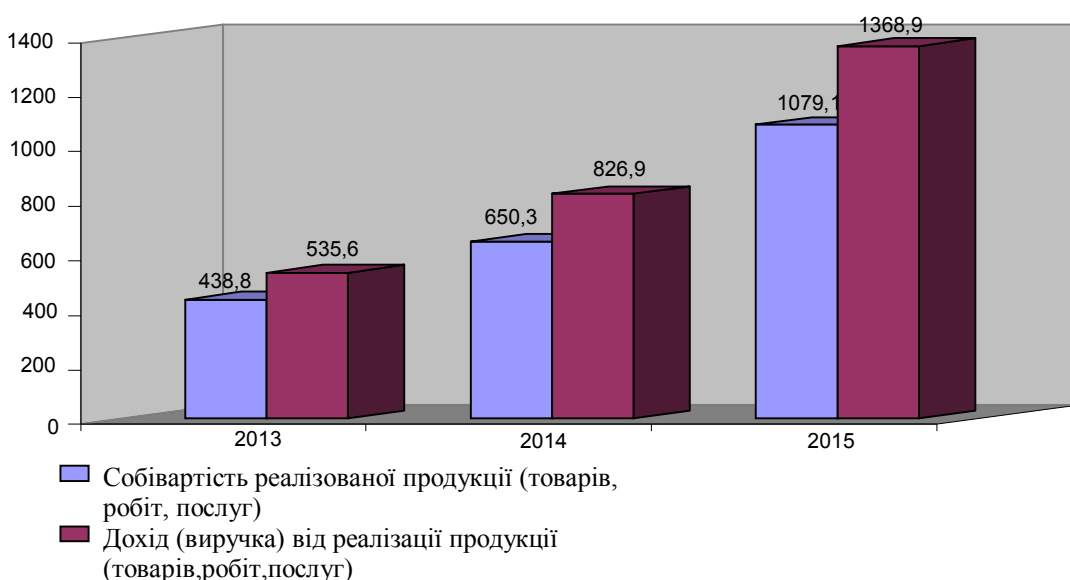

Рис. 2.1. Співвідношення виручки та собівартості реалізованої продукції ТЗОВ «IPC SYSTEM» за період 2013–2015 років, тис. грн.

Побудовано автором на основі [19].

Серед показників, що аналізуються, є також й такі, як адміністративні

витрати та інші операційні доходи. Згадані показники також змінювалися протягом 2013–2015 рр., так у 2013 р. приріст інших операційних доходів становив 5,3 тис. грн., що складає 353,3% порівняно з 2014 р., проте у 2015 р. спостерігається зменшення вказаного показника на 5,7 тис. грн., тобто на 83,8%. Аналогічна ситуація стосується і показника обсягу адміністративних витрат, зокрема, у 2014 р. відбулося його збільшення на 2,8 тис. грн., тобто 75,7%, а уже в 2015 р. він зменшився на 1,3 тис. грн., а саме на 20,0% порівняно з 2014 р.

Насамперед, стабільність фінансового стану підприємства залежить від правильності та доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи, тому для його оцінки необхідно вивчити передусім склад, структуру майна та джерела його утворення, а також причини зміни складу майна і джерел його утворення. Тому на першому етапі проаналізуємо показники майнового стану підприємства, які характеризують стан та структуру його активів у сукупності з джерелами їхнього покриття (пасивами). До них відносять [32]:

- індекс постійного активу (ІПА) показує частину основних засобів і необоротних активів у джерелах власних коштів, його розраховують за формулою:

$$\text{ІПА} = \text{З}_0 / \text{К}_в,$$

де З_0 – основні засоби та необоротні активи; $\text{К}_в$ – власні кошти.

- коефіцієнт зносу основних засобів (КЗ) характеризує стан та ступінь зносу основних засобів, визначається як відношення нахованої суми зносу до первісної вартості основних засобів:

$$\text{КЗ} = \text{С}_з / \text{С}_{оз},$$

де $\text{С}_з$ – нарахована сума зносу; $\text{С}_{оз}$ – первісна вартість основних засобів.

- коефіцієнт реальної вартості майна (КВМ) показує, яку частку у вартості майна становлять засоби виробництва. Він визначає рівень виробничого потенціалу підприємства, забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва:

$$\text{КВМ} = \text{О}_{з.з} + \text{З}_в + \text{В}_н + \text{П}_{мш} / \text{А},$$

де Оз.з – основні засоби за залишковою вартістю; Зв – виробничі запаси; Вн – незавершене виробництво; Пмш – малоцінні та швидкозношувальні предмети; А – вартість активів підприємства.

За допомогою згаданих показників проведемо оцінку майнового стану підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка показників оцінки майнового стану ТЗОВ «ІРС СІСТЕМ»

Показники	2013 р.	2014 р.	Абсолютне відхилення 2014 р. до 2013 р.	2015 р.	Абсолютне відхилення 2015 р. до 2014 р.
1	2	3	4	5	6
Індекс постійного активу	0,64	0,62	-0,02	0,59	-0,03
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,68	0,69	0,01	0,70	0,01
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,61	0,39	-0,22	0,50	0,11

Розраховано автором на основі [19].

Аналізуючи показники табл. 2.2, можна зробити певні висновки, щодо стану майна досліджуваного підприємства, так, зокрема, що стосується індексу постійного активу, то він впродовж аналізованого періоду мав тенденцію до зменшення. В 2013 р. цей показник складав 0,64; в 2014 р. він зменшився на 0,02 і склав 0,62; а на кінець 2015 р. індекс постійного активу склав 0,59, тобто його зменшення порівняно з 2013 р. склало 0,03.

Стосовно коефіцієнта зносу основних засобів можна сказати, що впродовж згаданого періоду він мав тенденцію до зростання, у 2013 р. він складав 0,68, у 2014 р. – 0,69, а у 2014 р. зріс порівняно з 2015 р. на 0,01 і склав 0,70. Помічена тенденція є негативною для підприємства, оскільки свідчить про старіння його засобів виробництва, що, відповідно, може призвести до зниження ефективності функціонування підприємства.

Коефіцієнт реальної вартості майна в 2013 р. становив 0,61, що є позитивним для підприємства, а ось уже в 2014 р. цей показник склав 0,39, таке значення вказаного індикатора уже мало б насторожити як саме підприємство так і його партнерів, оскільки, значення коефіцієнта реальної вартості майна

повинно бути не нижчим ніж 0,5. Зниження величини зазначеного показника могло бути спричинене великими довгостроковими фінансовими чи капітальними вкладеннями. У 2015 р. коефіцієнт реальної вартості майна прийшов до норми і становив 0,5.

Далі проаналізуємо ліквідність підприємства, тобто спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Для визначення ліквідності підприємства, перш за все, потрібно провести аналіз ліквідності балансу, згідно з яким усі активи та пасиви розбиваються на групи залежно від ліквідності і терміновості (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Групування активів і пасивів для визначення ліквідності балансу

Актив			Пасив		
Високоліквідні	A1	Грошові кошти	Найбільш термінові	П1	Кредиторська заборгованість
Швидколіквідні	A2	Дебіторська заборгованість*	Короткострокові	П2	Короткострокові кредити та позикові кошти*
Повільноліквідні	A3	Матеріальні цінності	Довгострокові	П3	Довгострокові кредити та позикові кошти
Важколіквідні	A4	Необоротні активи	Постійні	П4	Власний капітал

*Примітка: термін погашення упродовж 12 місяців чи операційного циклу.

Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші відповідає терміну погашення зобов'язань. Для визначення ліквідності балансу варто зіставити результати за кожною групою активів і пасивів.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови: $A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$; $A4 < П4$. Якщо виконуються перші три нерівності, то обов'язково виконується остання нерівність, що має глибокий економічний зміст і свідчить про наявність у підприємства власних оборотних активів, тобто дотримується мінімальна умова фінансової стійкості.

На основі порівняння та вивчення динаміки усіх активів і пасивів побудуємо аналітичну табл. 2.4.

Показники для оцінки ліквідності балансу ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» у 2015 р.

Актив	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	Пасив	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	на початок звітного періоду (к.2 – к.5)	на кінець звітного періоду (к.3 – к.6)
1	2	3	4	5	6	7	8
A1	1,1	8,6	П1	232,9	355,3	-231,8	-346,7
A2	169,6	171,0	П2	23,1	20,0	146,5	151,0
A3	228,2	362,5	П3	-	-	228,2	362,5
A4	234,1	235,9	П4	377,0	402,7	-142,9	-166,8
Баланс	633,0	778,0	Баланс	633,0	778,0	X	X

Складено автором на основі [19].

Аналіз одержаних даних свідчить про недостатню ліквідність балансу ТзОВ «ІРС СІСТЕМ». Наявні грошові кошти є мізерними порівняно в терміновими зобов'язаннями. Це означає, що підприємство, якщо всі кредитори одночасно пред'являть вимогу погасити заборгованість, не буде в змозі розрахуватися за своїми зобов'язаннями та в кінцевому підсумку буде вимушене користуватися для цих цілей іншим джерелом (менш ліквідним – дебіторською заборгованістю), тому що кредитів підприємство не залучає (ні довгострокових, ні короткострокових).

При аналізі ліквідності також використовують такі показники: а) коефіцієнт покриття; б) коефіцієнт швидкої ліквідності; в) коефіцієнт абсолютної ліквідності; г) коефіцієнт чистого оборотного капіталу.

Коефіцієнт покриття (Кп) можна розрахувати за формулою:

$$Кп = \text{Оборотні активи} / \text{Поточні зобов'язання і забезпечення} = \Phi 1 \text{ р.1195} / \Phi 1 \text{ р.1695.}$$

Для досліджуваного підприємства значення вказаного коефіцієнта, обчислені на основі даних балансу станом на кінець 2012-2014 років [19], будуть такими:

$$\text{Коефіцієнт покриття на кінець 2013 року} = \frac{271,8 \text{ тис. грн.}}{139,2 \text{ тис. грн.}} = 1,95;$$

$$\text{Коефіцієнт покриття на кінець 2014 року} = \frac{398,9 \text{ тис. грн.}}{256,1 \text{ тис. грн.}} = 1,56;$$

$$\text{Коефіцієнт покриття на кінець 2015 року} = \frac{542,1 \text{ тис. грн.}}{375,3 \text{ тис. грн.}} = 1,44.$$

Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл) визначається за формулою:

$$\text{Кшл} = (\text{Оборотні активи} - \text{Запаси} - \text{Поточні біологічні активи}) / \text{Поточні зобов'язання і забезпечення} = \Phi 1(\text{p.1195} - \text{p.1100} - \text{p.1110}) / \Phi 1 \text{ p.1695}.$$

Визначимо значення вказаного коефіцієнта для досліджуваного нами підприємства, виходячи з даних його балансу [19]:

$$\text{Коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2013 року} = \frac{(271,8 - 217,7 - 4,9) \text{ тис. грн.}}{139,2 \text{ тис. грн.}} = 0,35;$$

$$\text{Коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2014 року} = \frac{398,9 - 216,9 - 6,4 \text{ тис. грн.}}{256,1 \text{ тис. грн.}} = 0,69;$$

$$\text{Коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2015 року} = \frac{(542,1 - 351,8 - 6,7) \text{ тис. грн.}}{375,3 \text{ тис. грн.}} = 0,49.$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) визначається таким чином:

$$\text{Кал} = \text{Поточні фінансові інвестиції} + \text{Грошові кошти та їх еквіваленти} / \text{Поточні зобов'язання і забезпечення} = \Phi 1 (\text{p.1160} + \text{p.1165}) / \Phi 1 \text{ p.1695}.$$

Обчислимо на основі даних балансу станом на кінець 2013-2015 років [19] значення вказаного коефіцієнта для ТзОВ «ІРС СІСТЕМ»:

$$\text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності на кінець 2013 року} = \frac{14,0 \text{ тис. грн.}}{139,2 \text{ тис. грн.}} = 0,10;$$

$$\text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності на кінець 2014 року} = \frac{1,1 \text{ тис. грн.}}{256,1 \text{ тис. грн.}} = 0,004;$$

$$\text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності на кінець 2015 року} = \frac{8,6 \text{ тис. грн.}}{375,3 \text{ тис. грн.}} = 0,02.$$

Загально прийнято чистий оборотний капітал (ЧОК) розраховувати так:

$$\text{ЧОК} = \text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання і забезпечення} = \Phi 1 (\text{p.1195} - \text{p.1695}).$$

Для досліджуваного підприємства значення вказаного показника, обчислені на

основі даних його балансу станом на кінець 2013-2015 років [19], будуть такими:

Чистий оборотний капітал на кінець 2013 року = 271,8 – 139,2 = 142,6 тис. грн.

Чистий оборотний капітал на кінець 2014 року = 398,9 – 256,1 = 142,8 тис. грн.

Чистий оборотний капітал на кінець 2015 року = 542,1 – 375,3 = 166,8 тис. грн.

Динаміку розрахованих коефіцієнтів, які характеризують ліквідність ТзОВ «ІРС СІСТЕМ», графічно відображено на рис. 2.2:

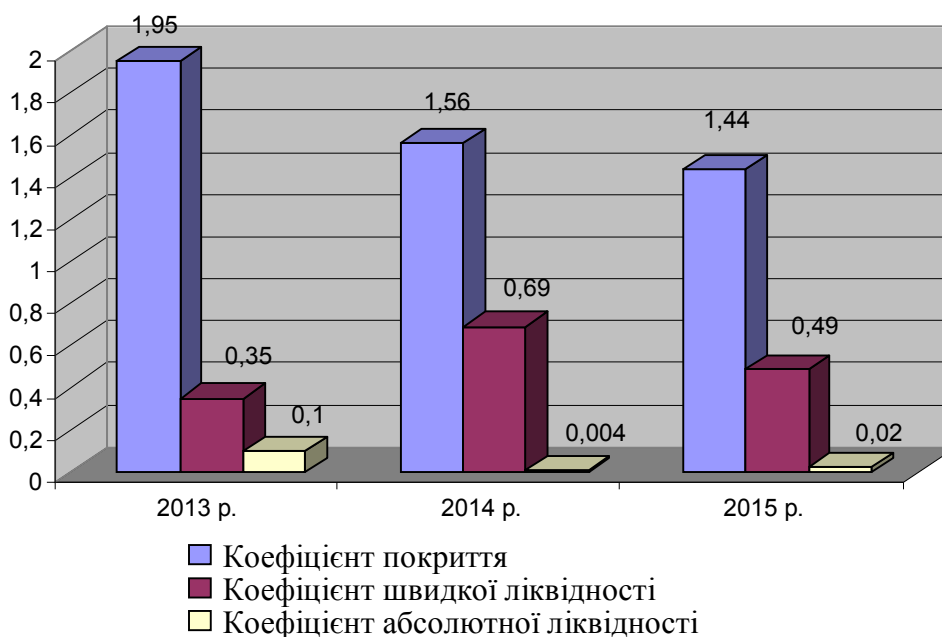

Рис.2.2. Динаміка основних показників ліквідності ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» за 2013-2015 роки

Побудовано автором на основі [19].

Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Значення цього коефіцієнта показує, що товариство при своєчасному повному погашенні дебіторської заборгованості могло погасити на кінець 2015 р. лише 49% своїх короткострокових зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності в кожному році відповідає

нормативному значенню (більше 0), так в 2013 р. цей показник становив 0,1, в 2014 р. він знизився до 0,004, а в 2015 р. дещо підріс і склав 0,02.

Чистий оборотний капітал на підприємстві має позитивне значення, що свідчить про наявність оборотних коштів, вільних від боргів, та про спроможність підприємства в останні три роки діяльності виконувати свої поточні зобов'язання. На кінець 2015 р. цей показник становив 166,8 тис. грн.

Аналіз платоспроможності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): а) коефіцієнта платоспроможності (автономії); б) коефіцієнта фінансування; в) коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами; г) коефіцієнта маневреності власного капіталу.

Коефіцієнт платоспроможності (Кплат) визначають за такою формулою:

$$\text{Кплат} = \text{Власний капітал} / \text{Підсумок пасиву балансу} = \Phi 1 \text{ р.1495} / \Phi 1 \text{ р.1900.}$$

Розрахуємо на основі даних балансу станом на кінець 2013–2015 років [19] значення коефіцієнта платоспроможності для досліджуваного нами суб'єкта господарювання:

$$\text{Коефіцієнт автономії на кінець 2013 року} = \frac{369,4 \text{ тис. грн.}}{508,6 \text{ тис. грн.}} = 0,73;$$

$$\text{Коефіцієнт автономії на кінець 2014 року} = \frac{377,0 \text{ тис. грн.}}{633,0 \text{ тис. грн.}} = 0,60;$$

$$\text{Коефіцієнт автономії на кінець 2015 року} = \frac{402,7 \text{ тис. грн.}}{778,0 \text{ тис. грн.}} = 0,52.$$

Для визначення коефіцієнта фінансування (Кф) використовують таку формулу:

$$\text{Кф} = (\text{Довгострокові зобов'язання і забезпечення} + \text{Поточні зобов'язання і забезпечення}) / \text{Власний капітал} = \Phi 1 (\text{р.1595} + \text{р.1695}) / \Phi 1 \text{ р.1495.}$$

Обчислимо на основі даних балансу станом на кінець 2012-2014 років [19] значення вказаного коефіцієнта для ТзОВ «IPC SYSTEM»:

$$\text{Коефіцієнт фінансування на кінець 2013 року} = \frac{139,2 \text{ тис. грн.}}{369,4 \text{ тис. грн.}} = 0,38;$$

$$\text{Коефіцієнт фінансування на кінець 2014 року} = \frac{256,1 \text{ тис. грн.}}{377,0 \text{ тис. грн.}} = 0,68;$$

$$\text{Коефіцієнт фінансування на кінець 2015 року} = \frac{375,3 \text{ тис. грн.}}{402,7 \text{ тис. грн.}} = 0,93.$$

Для розрахунку коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами (Кз) користуються такою формулою:

$$\text{Кз} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання і забезпечення}}{\text{Оборотні активи}} = \frac{\Phi 1(\text{р.1195} - \text{р.1695})}{\Phi 1 \text{ р.1195}}.$$

Як і раніше, визначимо значення вказаного коефіцієнта для досліджуваного ТЗОВ «ІРС СІСТЕМ», на підставі даних його балансу [19]:

$$\text{Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами на кінець 2013 року} = \frac{271,8 - 139,2 \text{ тис. грн.}}{271,8 \text{ тис. грн.}} = 0,49;$$

$$\text{Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами на кінець 2014 року} = \frac{398,9 - 256,1 \text{ тис. грн.}}{398,9 \text{ тис. грн.}} = 0,36;$$

$$\text{Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами на кінець 2015 року} = \frac{542,1 - 375,3 \text{ тис. грн.}}{542,1 \text{ тис. грн.}} = 0,31.$$

Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Км):

$$\text{Км} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання і забезпечення}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\Phi 1 (\text{р.1195} - \text{р.1695})}{\Phi 1 \text{ р.1495}}.$$

Для досліджуваного підприємства значення вказаного коефіцієнта, обчислені на основі даних балансу станом на кінець 2013-2015 років [19], будуть такими:

$$\text{Коефіцієнт маневреності власного капіталу на кінець 2013 року} = \frac{271,8 - 139,2 \text{ тис. грн.}}{369,4 \text{ тис. грн.}} = 0,36;$$

$$\text{Коефіцієнт маневреності власного капіталу на кінець 2014 року} = \frac{398,9 - 256,1 \text{ тис. грн.}}{377,0 \text{ тис. грн.}} = 0,38;$$

$$\text{Коефіцієнт маневреності власного капіталу на кінець 2015 року} = \frac{542,1 - 375,3 \text{ тис. грн.}}{402,7 \text{ тис. грн.}} = 0,41.$$

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) показує частку власного

капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Для ТЗОВ «IPC СИСТЕМ» у 2013–2015 роках він відповідав нормативному значенню (більше 0,5), що свідчить про незалежність підприємства від кредиторів. Але упродовж зазначеного періоду спостерігалось зменшення коефіцієнта автономії. Так, на кінець 2015 року він вже склав 0,52, що на 0,08 менше, ніж в 2014 році, значення показника (рис. 2.3).

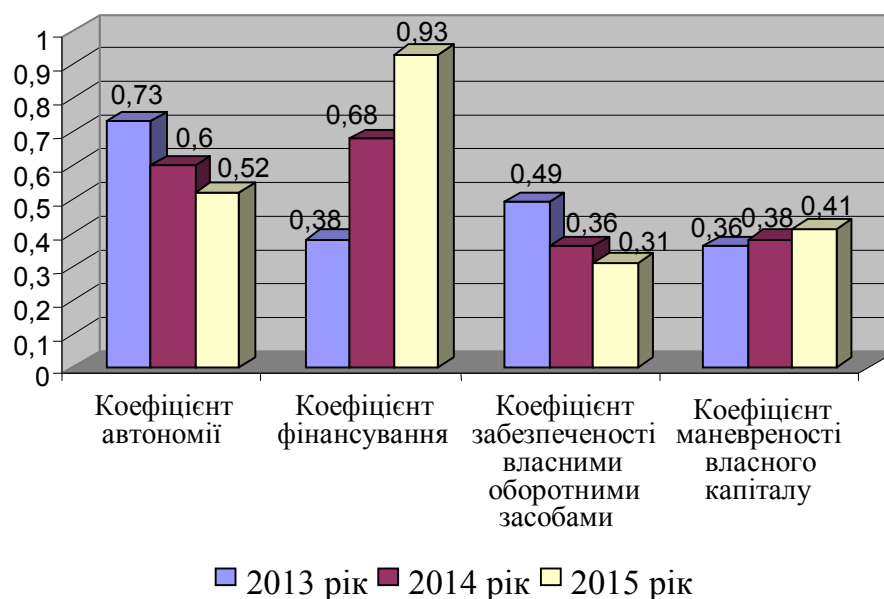

Рис. 2.3. Динаміка показників фінансової стійкості ТЗОВ «IPC СИСТЕМ» упродовж 2013–2015 років

Побудовано автором на основі [19].

Коефіцієнт фінансування характеризує залежність підприємства від залучених засобів. У 2013–2015 роках він мав значення менше за одиницю. Отже, підприємство не перебуває у надмірній залежності від залучених коштів, однак на кінець 2015 р. коефіцієнт фінансування склав 0,93, що є надзвичайно близьким до критичної межі.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами в 2013–2015 роках дорівнював відповідно 0,49, 0,36 та 0,31, тобто був вищим за нормативне значення – 0,1. Іншими словами, у згаданому періоді підприємство було належним чином забезпечене власними оборотними засобами.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного

капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка – капіталізована. В 2013 році цей показник становив 0,36, а в 2014 та 2015 роках його значення збільшилося і дорівнювало 0,38 та 0,41 відповідно.

Розглянуті індикатори для оцінювання фінансового стану досліджуваного підприємства на предмет загрози настання фінансової кризи зведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка основних індикаторів для оцінювання майнового стану, ліквідності та платоспроможності ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» за 2013–2015 роки

Показник	Нормативне значення	Роки			Абсолютне відхилення (к.4-к.3)	Абсолютне відхилення (к.5-к.4)
		2013	2014	2015		
1	2	3	4	5	6	7
1. Показники для аналізу майнового стану підприємства						
1.1. Коефіцієнт зносу основних засобів	зменшення	0,68	0,69	0,70	0,01	0,01
1.2. Коефіцієнт реальної вартості майна	>0,5	0,61	0,39	0,50	-0,22	0,11
1.3. Індекс постійного активу	збільшення	0,64	0,62	0,59	-0,02	-0,03
2. Показники для аналізу ліквідності підприємства						
2.1. Коефіцієнт покриття	>1	1,95	1,56	1,44	-0,39	-0,12
2.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6-0,8	0,35	0,69	0,49	0,34	-0,2
2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0, збільшення	0,10	0,004	0,02	-0,096	0,016
2.4. Чистий оборотний капітал, тис. грн.	>0, збільшення	142,6	142,8	166,8	0,2	22,0
3. Показники для аналізу платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства						
3.1. Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	>0,5	0,73	0,60	0,52	-0,13	-0,08
3.2. Коефіцієнт фінансування	<1, зменшення	0,38	0,68	0,93	0,30	0,25
3.3. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0,1	0,49	0,36	0,31	-0,13	-0,05
3.4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0, збільшення	0,36	0,38	0,41	0,02	0,03

Складено автором на основі попередніх розрахунків.

Група показників прибутковості визначає фінансові результати

виробничо-господарської діяльності підприємства, виходячи із співвідношення отриманого прибутку і тих засобів, які забезпечили її одержання. Для виміру прибутковості нами використано показники рентабельності виробництва, рентабельності реалізованої продукції та коефіцієнт чистого прибутку (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка коефіцієнтів прибутковості на ТзОВ «ІРС СИСТЕМ» у 2013–2015 рр.

Показники	2012 р	2013 р	Відхилення 2013 р. до 2012 р.		2014 р	Відхилення 2014 р. до 2013 р.	
			Абсолютне	Відносне, %		Абсолютне	Відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Рентабельність виробництва, %	-5,9	3,4	9,4	157,9	4,8	1,4	39,4
Рентабельність реалізованої продукції, %	4,2	1,2	-3,0	-70,9	2,3	1,1	91,6
Коефіцієнт чистого прибутку	0,83	0,83	0	-	0,83	0	-

Розраховано автором на основі [19].

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновки про фінансову результативність (ефективність) роботи товариства. Так, зокрема, щодо показника рентабельності виробництва, можна сказати, що він відчутно зріс, оскільки в 2013 р. був від'ємним і становив -5,9%, тобто згадане підприємство було збитковим, а в 2008 р. він збільшився на 9,4 відсоткового пункту і становив 3,4%, а на закінчення 2015 р. він зріс ще на 1,4 відсоткового пункту і склав 4,8%. Таким чином, за період з 2013–2015 рр. підприємство із збиткового перетворилося у рентабельне більш конкурентоспроможне підприємство. Рентабельність реалізованої продукції ще один показник, який характеризує ефективність діяльності підприємства, він показує, скільки отримано прибутку (в гривнях чи у відсотках) на одну гривню реалізованої продукції. Проаналізувавши динаміку цього показника, можна стверджувати, що в 2013 р. частка прибутку у вартості реалізації складала 4,2%, в 2014 р. вона помітно зменшилася до рівня 1,2%, а в 2015 р. зросла на 1,1 відсоткового пункту і склала 2,3%.

Щодо коефіцієнта чистого прибутку, то впевнено можна сказати, що за період 2013–2015 років він не змінився і склав 0,83, що свідчить про помірний рівень фіскального навантаження на чистий фінансовий результат діяльності ТзОВ «ІРС СІСТЕМ».

Тим не менше, на основі аналізу згаданих вище показників, що використовуються для оцінки рівня прибутковості фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства, можна констатувати, що упродовж періоду, який аналізується, ефективність його діяльності була низькою. Загалом низькі показники рентабельності ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» можна пояснити нестабільною економічною ситуацією в країні, недосконалою податковою політикою, скороченням обсягів виробництва, неконкурентоспроможністю продукції тощо.

Крім того, дуже часто на практиці розраховують одиничні показники ділової активності, що виражають оборотність засобів у різних видах активів та їхню віддачу, тобто дають змогу оцінити ефективність поточної діяльності підприємства. Виходячи із вищенаведеного, нами було обчислено окремі з цих показників для ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Динаміка коефіцієнтів ділової активності на ТзОВ «ІРС СІСТЕМ»
у 2012–2014 рр.**

Показники	2013 р	2014 р	Відхилення 2014 р. до 2013 р.		2015 р	Відхилення 2015 р. до 2014 р.	
			Абсолютне	Відносне, %		Абсолютне	Відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Фондовіддача (коефіцієнт оборотності основних засобів)	0,66	1,01	0,35	53,0	1,64	0,63	62,4
Фондомісткість	1,5	0,99	-0,51	-34,0	0,61	-0,38	-38,4
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,64	1,73	0,09	5,5	2,10	0,37	21,4

Розраховано автором на основі [19].

Згідно з даними табл. 2.7, упродовж 2013–2015 рр. спостерігалися стійкі позитивні тенденції до зростання коефіцієнтів оборотності основних засобів та оборотних активів, а також до зниження фондомісткості, що свідчить про

підвищення ефективності використання майна досліджуваного підприємства.

Проведений аналіз майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності (прибутковості) досліджуваного підприємства протягом 2011–2015 рр. дає змогу стверджувати, що з кожним роком посилюється об'єктивна необхідність у розробці і впровадженні менеджментом підприємства запобіжних антикризових фінансових заходів, покликаних покращити результативність виробничо-господарської діяльності та фінансовий стан згаданого суб'єкта господарювання.

На наш погляд, проведену комплексну оцінку фінансового стану ТзОВ «ІРС СИСТЕМ» на предмет наявності кризових симптомів фінансово-господарського розвитку доцільно доповнити діагностикою ймовірності настання фінансової кризи на досліджуваному підприємстві у перспективі.

Для одержання достовірних результатів діагностику ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства буде проведено з використанням кількох вже не раз апробованих закордонних методик, а саме: моделі оцінки можливості банкрутства підприємства Альтмана; інтегральної моделі оцінки фінансового стану підприємства за показниками Ліса.

Кількісний індикатор «Z-рахунок Альтмана» є одним з множини фінансово-економічних інструментів визначення кризового стану підприємства та подальшого застосування процедур банкрутства. Він розраховується за формулою [22, с. 63]:

$$Z = \frac{OK}{\sum A} \times 1,2 + \frac{НП}{\sum A} \times 1,4 + \frac{ВП}{\sum A} \times 3,3 + \frac{РВА}{\sum 3} \times 0,6 + \frac{Пр}{\sum A} \times 1, \quad (2.1)$$

де ОК – власний обіговий капітал; НП – нерозподілений прибуток; ВП – прибуток від звичайної діяльності до виплати податків, відсотків; Пр – продажі (виручка від реалізації); РВА – ринкова вартість звичайних і привілейованих акцій (власного капіталу); $\sum A$ – загальна сума активів; $\sum 3$ – загальна сума зобов'язань.

Однак використання інтегрального індикатора Альтмана тільки у вигляді

вищенаведеної формули неможливо без додаткового ранжування результатів «Z-аналізу», що наведене у табл. 2.8:

Таблиця 2.8

Залежність ймовірності банкрутства від бального значення інтегрованого Z-показника Альтмана (додаток до формули (2.1)) [22, с. 64]

Значення Z-показника, балів	Ймовірність банкрутства
1,80 або менше	Дуже висока
1,81–2,7	Висока
2,8–2,9	Можлива
3,0 або більш	Малоймовірна

Обчислимо значення Z-показника Альтмана за 2013–2015 роки на підставі даних фінансової звітності та бухгалтерського обліку досліджуваного нами підприємства (табл. 2.9).

Оскільки упродовж 2013-2015 років розрахований Z-показник перевищував 3 (див. табл. 2.11), то на найближчу перспективу можливість банкрутства для ТЗОВ «IPC СИСТЕМ» є низькою. Тим не менше, враховуючи, то й факт, що модель Альтмана розроблена достатньо давно і для економічних умов функціонування фірм у США, то для повної впевненості у сформульованому висновку, проведемо розрахунок ймовірності банкрутства за допомогою інших відомих багатofакторних моделей.

Спочатку використаємо для цього інтегральну модель оцінки імовірності кризових проявів та банкрутства Ліса [22, с. 70]:

$$L=0,063X_1+0,092X_2+0,057X_3+0,001X_4, \quad (2.2)$$

де X_1 – оборотний капітал/сума активів; X_2 – прибуток від реалізації/сума активів; X_3 – нерозподілений прибуток/сума активів; X_4 – власний капітал/сума активів.

Вихідні дані для розрахунку та обчислені значення інтегрального показника ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» за моделлю Альтмана

Позначення показника та одиниця виміру (див. формулу (2.1))	2013 рік	2014 рік	2015 рік
ОК, тис. грн.	369,4	377,0	402,7
НП, тис. грн.	32,6	57,0	83,7
ВП, тис. грн.	7,5	38,8	61,7
Пр, тис. грн.	535,6	826,9	1368,9
РВА, тис. грн.	399,5	399,5	399,5
$\sum A$, тис. грн.	508,6	633,0	778,0
$\sum Z$, тис. грн.	139,2	256,1	375,3
Z	3,79	3,29	3,43

Розраховано автором на основі [19].

Як вже зазначалось вище, Р. Ліс у ході розробки моделі прогнозування можливого банкрутства встановив, що граничне значення інтегрального показника L рівняється 0,037. Якщо величина вказаного індикатора є нижчою цієї межі, то ймовірність банкрутства висока, а у разі перевищення граничного значення – незначна.

На підставі даних балансу (форма №1) та звіту про фінансові результати (форма №2) нами спочатку було обчислено значення згаданих вище коефіцієнтів X_1 – X_4 , а потім і самого інтегрального показника за 2013–2015 роки (табл. 2.10).

Таким чином, на основі проведених розрахунків інтегрального індикатора Ліса ми можемо зробити висновок, що у найближчий час загроза настання банкрутства досліджуваного підприємства є невисокою. Хоча, з іншого боку, динаміка вказаного індикатора вказує на те, що з кожним роком ризик визнання ТзОВ «ІРС СІСТЕМ» банкрутом поступово зростає, бо він поступово наближається до свого граничного значення.

Значення проміжних коефіцієнтів для розрахунку та величина інтегрального L-показника ТЗОВ «ІРС СІСТЕМ» за моделлю Ліса

Позначення показника (див. формулу (2.2))	2012 рік	2007	2008
X_1	0,73	0,60	0,51
X_2	0,02	0,06	0,08
X_3	0,06	0,09	0,11
X_4	0,79	0,63	0,51
L	0,052	0,049	0,047

Розраховано автором на основі [19].

Таким чином, проведений аналіз фінансового стану підприємства за три останні роки та діагностика загрози його банкрутства, свідчить про те, що досліджуване підприємство є достатньо стійким суб'єктом господарювання з достатньо низькою ймовірністю банкрутства. Тим не менше, негативна динаміка окремих показників фінансового стану та інтегральних показників схильності до банкрутства свідчить, що керівництво ТЗОВ «ІРС СІСТЕМ» не повинне зупинятися на досягнутому і в подальшому працювати над удосконаленням механізму антикризового фінансового управління.

3. Удосконалення механізму прийняття менеджментом стратегічних рішень у системі антикризового фінансового управління

Основна роль у системі антикризового фінансового управління підприємств відводиться широкому використанню внутрішніх механізмів фінансової стабілізації. Це пов'язано з тим, що успішне використання цих механізмів дає змогу не тільки зняти фінансовий стрес загрози банкрутства, але й значною мірою позбавити підприємство від залежності використання позикового капіталу прискорити темпи його економічного розвитку [17].

Фінансова стабілізація підприємства в умовах кризової ситуації послідовно здійснюється за такими основними етапами:

1. Усунення неплатоспроможності. Усунення неплатоспроможності може і повинна здійснюватися заходами, не прийнятними з позицій звичайного управління.

2. Відновлення фінансової стійкості (фінансової рівноваги). Хоча неплатоспроможність підприємства може бути усунена протягом короткого періоду за рахунок низки аварійних фінансових заходів, причини, які зумовлюють неплатоспроможність, можуть залишатися незмінними доки не буде відновлена до безпечного рівня фінансова стійкість підприємства у тривалому періоді.

3. Забезпечення фінансової рівноваги в довгостроковому періоді. Повна фінансова стабілізація досягається тільки тоді, коли підприємство забезпечило довгострокову фінансову рівновагу в процесі свого майбутнього економічного розвитку, тобто створило передумови стабільного досягнення середньозваженої вартості використаного капіталу і постійного зростання своєї ринкової вартості.

Розглянемо заходи для забезпечення фінансової рівноваги в тривалому періоді, що можливо тільки при збільшенні грошового потоку від основної діяльності підприємства. Такого зростання можна досягти за рахунок: підвищення конкурентних переваг продукції; збільшення грошової складової в розрахунках; прискорення оборотності активів. Виконання цих завдань

потребує прискорення темпів економічного розвитку на основі внесення певних коректив в окремі параметри фінансової стратегії підприємства. Скоригована з урахуванням сприятливих факторів фінансова стратегія підприємства повинна забезпечувати високі темпи стійкого зростання його операційної діяльності при одночасній нейтралізації загрози банкрутства в майбутньому періоді [4, с. 14].

Кожному етапу фінансової стабілізації підприємства відповідають певні її внутрішні механізми. При дослідженні конкретних форм і методів управління внутрішні механізми фінансової стабільності фірми прийнято розмежовувати на оперативний, тактичний та стратегічний (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Внутрішні механізми фінансової стабілізації підприємства

Розроблено автором.

Використовувані вище перелічені внутрішні механізми фінансової стабілізації мають «захисний» чи «наступальний» характер.

Оперативний механізм фінансової стабілізації є системою заходів, направленою, з одного боку, на зменшення розміру поточних зовнішніх і внутрішніх фінансових зобов'язань підприємства короткостроковому періоді, а з другого боку, – на збільшення суми грошових активів, забезпечуючи довгострокові погашення цих зобов'язань.

Принцип «відсікання зайвого», який лежить в основі цього механізму, визначає необхідність зменшення розмірів як поточних потреб (які спричиняють виникнення відповідних фінансових зобов'язань), так і окремих видів ліквідних активів (з метою їхньої термінової конверсії в грошову форму).

Вибір відповідного напрямку оперативного механізму фінансової стабілізації диктується характером реальної неплатоспроможності підприємства, індикатором якого є коефіцієнт чистої поточної платоспроможності, який на відміну від традиційного коефіцієнта поточної платоспроможності підприємства потребує додаткового коректування:

– зі складу оборотних активів виключається така неліквідна (в короткостроковому періоді) їхня частина як безнадійна дебіторська заборгованість; неліквідні запаси товарно-матеріальних цінностей; витрати майбутніх періодів;

– із складу короткострокових фінансових зобов'язань виключаються така внутрішня їхня частина, яка може бути перенесена на період завершення фінансової стабілізації: розрахунки за нарахованими дивідендами і процентами, які підлягають виплаті; розрахунки з дочірніми підприємствами (філіалами).

На основі внесення цих коректив коефіцієнт чистої поточної платоспроможності визначається за формулою:

$$K_{чпн} = \frac{ЗА - ЗАн}{КФЗі - КФЗеі},$$

де $K_{чпн}$ – коефіцієнт чистої поточної платоспроможності підприємства в умовах його кризового стану; $ЗА$ – сума всіх оборотних активів підприємства;

$ЗАн$ – сума неліквідних (в короткостроковому періоді) оборотних активів підприємства; $КФЗі$ – сума всіх короткострокових (поточних) фінансових зобов'язань підприємства; $КФЗві$ – сума внутрішніх короткострокових (поточних) фінансових зобов'язань підприємства, погашення яких може бути відкладено до його фінансової стабілізації.

З врахуванням значення коефіцієнта чистої поточної платоспроможності підприємства, напрямки оперативного механізму його фінансової стабілізації, можуть бути представлені такою схемою (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Основні напрямки оперативного механізму фінансової стабілізації підприємства

Розроблено автором на основі [33; 39].

Як видно зі схеми, основним змістом оперативного механізму фінансової стабілізації є забезпечення збалансування грошових активів і короткострокових фінансових зобов'язань підприємства, що досягається різними методами залежно від умов реального фінансового стану підприємства.

Прискорена ліквідність оборотних активів, що забезпечує зростання позитивного грошового потоку в короткотерміновому періоді, досягається за рахунок таких пріоритетних заходів:

- ліквідація портфеля короткострокових фінансових вкладів;
- прискорення інкасації дебіторської заборгованості;
- зниження періоду надання комерційного кредиту;
- підвищення величини цінової знижки при здійсненні готівкового

розрахунку за реалізовану продукцію;

- зниження страхових запасів товарно-матеріальних цінностей тощо.

Прискорене часткове дезінвестування необоротних активів, що забезпечує зростання позитивного грошового потоку в короткотерміновому періоді, досягається за рахунок таких головних заходів:

- продаж високоліквідної частини довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля;

- застосування зворотного лізингу, при якому раніше придбані у власність основні засоби продаються лізингодавцю з одночасним оформленням договору їхнього фінансового лізингу;

- оренда обладнання, яке планувалося придбати з метою реновації основних засобів тощо.

Прискорене скорочення величини короткострокових фінансових зобов'язань, які забезпечують зниження обсягу від'ємного грошового потоку в короткостроковому періоді, досягається за рахунок таких головних заходів:

- пролонгації короткострокових фінансових кредитів;

- реструктуризації портфеля короткострокових фінансових кредитів з переведенням окремих з них на довгострокові;

- збільшення періоду наданого постачальниками комерційного кредиту;

- відстрочка розрахунків за окремими формами внутрішньої кредиторської заборгованості підприємства тощо.

Цілі цього етапу фінансової стабілізації вважаються досягнутими, у разі усунення поточної неплатоспроможності підприємства, тобто якщо обсяг надходження грошових коштів перевищив обсяг невідкладних фінансових зобов'язань у короткостроковому періоді. Це означає, що загроза банкрутства підприємства в поточному проміжку часу ліквідована.

Тактичний механізм фінансової стабілізації є системою заходів, які направлені на досягнення точки фінансової рівноваги підприємства в майбутньому. Принципова модель фінансової рівноваги підприємства має такий вигляд:

$$\text{ЧОП} + A_m + \Delta AK + \Delta B\Phi P = \Delta I + D\Phi + ПУ + ПП + \Delta P\Phi,$$

де *ЧОП* – чистий операційний прибуток підприємства; *A_m* – сума амортизаційних відрахувань; *ΔAK* – сума приросту акціонерного (пайового) капіталу при додатковій емісії акцій (збільшенні розмірів пайових внесків у статутний фонд); *ΔBΦP* – приріст власних фінансових ресурсів за рахунок інших джерел; *ΔI* – приріст обсягу інвестицій, які фінансуються за рахунок власних джерел; *DΦ* – сума дивідендного фонду (фонду виплат процентів власникам підприємства на вкладений капітал); *ПУ* – обсяг програми участі найманих робітників у прибутку (виплат за рахунок прибутку); *ПП* – обсяг соціальних, екологічних та інших програм підприємства, які фінансуються за рахунок прибутку; *ΔPΦ* – приріст суми резервного (страхового) фонду підприємства.

Як видно з приведеної формули, праву її частину складають всі джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства, а ліву – відповідно всі напрямки використання цих ресурсів. Тоді в спрощеному вигляді модель фінансової рівноваги, до якої підприємство прагне в кризовій ситуації, може бути представлена в такому виді:

$$OГвфр = OСвфр,$$

де *OГвфр* – можливий обсяг генерування власних фінансових ресурсів підприємства; *OСвфр* – необхідний обсяг споживання власних фінансових ресурсів підприємства.

Які б заходи не здійснювалися в процесі використання тактичного механізму фінансової стабілізації підприємств, всі вони повинні бути направлені на дотримання нерівності $OГвфр > OСвфр$. Проте на практиці можливості значного збільшення обсягу генерування власних фінансових ресурсів (лівої частини нерівності) в умовах кризи обмежені. Тому основним напрямком забезпечення досягнення точки фінансової рівноваги підприємством в кризових умовах є скорочення обсягу споживання власних

фінансових ресурсів (правої частини нерівності). Таке скорочення пов'язано зі зменшенням обсягу як операційної, так і інвестиційної діяльності підприємства і тому позначається терміном «стиснення підприємства».

«Стиснення підприємства» в процесі забезпечення вище приведеної нерівності повинне супроводжуватися заходами щодо забезпечення приросту власних фінансових ресурсів. Чим більшою мірою підприємство зможе забезпечити позитивний розрив відповідних грошових потоків цієї нерівності, тим скоріше воно досягне точки фінансової рівноваги в процесі виходу з кризового стану.

Збільшення обсягу генерування власних фінансових ресурсів, що забезпечує зростання лівої частини нерівності, досягається за рахунок таких основних заходів:

- оптимізації цінової політики підприємства, що забезпечує додатковий розмір операційного доходу;
- скорочення суми постійних витрат (включаючи скорочення управлінського персоналу, витрат на поточний ремонт тощо);
- зниження рівня змінних витрат (включаючи скорочення виробничого персоналу основних і допоміжного підрозділів, зростання продуктивності праці тощо);
- здійснення ефективної податкової політики, що забезпечує мінімізацію податкових платежів відносно суми доходу та прибутку підприємства (направленої на зростання суми чистого прибутку підприємства);
- нарахування прискореної амортизації активної частини основних засобів з метою зростання величини амортизаційного потоку;
- своєчасної реалізації майна у зв'язку з високим рівнем зносу;
- здійснення ефективної емісійної політики за рахунок додаткової емісії акцій (чи залучення додаткового пайового капіталу) тощо.

Скорочення необхідного обсягу споживання власних фінансових ресурсів, що забезпечує зниження лівої частини нерівності, досягається за рахунок таких пріоритетних заходів:

- сповільнення інвестиційної активності підприємства у всіх основних її формах;

- забезпечення оновлення операційних необоротних активів переважно за рахунок їхньої оренди;

- здійснення дивідендної політики, адекватної кризовому фінансовому розвитку підприємства, з метою збільшення чистого прибутку, що направляється на виробничий розвиток;

- відмова від зовнішніх та інших програм розвитку підприємства, що фінансуються за рахунок його прибутку;

- зниження розмірів відрахувань у резервний та інші страхові фонди, що здійснюються за рахунок чистого прибутку тощо.

Мета цього етапу фінансової стабілізації вважається досягнутою, коли підприємство вийшло рівень фінансової рівноваги, що передбачено цільовими показниками фінансової структури і забезпечує його фінансову стійкість.

Стратегічний механізм фінансової стабілізації є системою заходів, які направлені на підтримку досягнутої фінансової рівноваги підприємства в довготерміновому періоді. Цей механізм базується на використанні моделі стійкого економічного зростання підприємства, що забезпечується ключовими параметрами його фінансової стратегії.

Враховуючи, що всі ці показники кількісно і функціонально взаємозалежні, результати розрахунку основного показника – можливого для певного підприємства темпу приросту обсягу реалізації продукції (тобто обсягу операційної його діяльності) – залишаються незмінними. Розглянемо найпростіший варіант моделі стійкого економічного розвитку підприємства, який має вигляд:

$$\Delta OP = \frac{ЧП \times ККП \times A \times KOa}{OP \times BK},$$

де ΔOP – можливий темп приросту обсягу реалізації продукції, що не порушує фінансову рівновагу підприємства; $ЧП$ – величина чистого прибутку підприємства; $ККП$ – коефіцієнт капіталізації чистого прибутку; A – вартість

активів підприємства; KO_a – коефіцієнт оборотності активів; OP – обсяг реалізації продукції; BK – величина власного капіталу підприємства.

Якщо базові параметри фінансової стратегії підприємства залишаються незмінними в майбутньому періоді, розрахунковий показник буде становити оптимальне значення можливого проросту обсягу реалізації продукції. Будь-яке відхилення від цього оптимального значення буде вимагати або добового залучення фінансових ресурсів (порушуючи фінансову рівновагу), або генерування додаткового обсягу коштів, не забезпечуючи ефективного їхнього використання в операційному процесі.

Якщо ж за умовами кон'юнктури товарного ринку підприємство не може вийти на запланований темп приросту обсягу реалізації продукції або, навпаки, може значно його перевищити, для забезпечення нового ступеня фінансової рівноваги фірми в параметри його фінансової стратегії повинні бути внесені відповідні корективи (тобто змінені окремі базові фінансові показники) [24].

Вважаємо, що гідне місце у виявленні закономірностей виникнення кризи і небезпеки банкрутства, може зайняти розвиток концепції фінансової рівноваги підприємства, яка перебуває сьогодні на самому початку свого становлення. Головна ідея вказаної концепції полягає в тому, що джерелом кризового розвитку і небезпеки банкрутства є порушення фінансової рівноваги підприємства, яка залежить від циклічного характеру економічного розвитку підприємства, що відображає закономірність процесу відтворення і обрання серед альтернативних управлінських рішень одного пріоритетного.

Сам принцип «рівновага» в антикризовій практиці для протидії кризовому розвитку і небезпеці банкрутства підприємства сьогодні використовується дуже широко. Наприклад, на судовій стадії кризового розвитку підприємства в такій процедурі банкрутства, як мирова угода дію принципу рівноваги можна спостерігати в прагненні досягти компромісу між інтересами учасників кризового підприємства (кредиторами, власниками, менеджментом, трудовим колективом, регіональною владою), чи, скажімо, в пошуку балансу між конкурсною масою і обсягом вимог кредиторів.

Разом з тим, використання принципу «рівноваги» для протидії кризовому розвитку і небезпеці банкрутства підприємства в теорії трапляється у край рідко і розкрито не повністю.

Ідея про фінансову рівновагу підприємства використовується переважно лише для досягнення традиційних цілей підприємств. Як правило, під фінансовою рівновагою підприємства розуміється співвідношення між деякими фінансовими параметрами. Для характеристики фінансової рівноваги підприємства вчені використовують різні параметри. Так, Ж. Франшон і І. Романе в контексті формування цілей з досягнення економічного розвитку підприємства в стратегічній перспективі і шляхів їхнього досягнення виходять з опису фінансової рівноваги як задовільного компромісу між такими параметрами, як результат фінансової й господарської діяльності підприємства.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що розширення сфери застосування концепції фінансової рівноваги підприємства для формування ефективного механізму антикризового фінансового управління сприятиме протидії кризовому розвитку і небезпеці банкрутства промислових підприємств.

Висновки і пропозиції

В результаті проведеного дослідження було отримано результати і зроблено висновки, які мають певну науково-теоретичну та прикладну цінність.

На підставі проведеного аналізу наукових джерел, у яких представлені дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених щодо сутності антикризового фінансового управління на підприємстві, запропоновано під згаданим поняттям розуміти складну систему, яка характеризується динамічністю та базується на дотриманні набору принципів при розробленні специфічних управлінських рішень, використанні інструментарію реалізації антикризових фінансових заходів для недопущення кризи на підприємствах в умовах невизначеності та ризиковості їхньої господарської діяльності, а також з метою відновлення платоспроможності, прибутковості та фінансової стійкості суб'єкта господарювання у випадку, коли настання кризових явищ не вдалося уникнути.

ТзОВ «IPC СИСТЕМ» є одним з виробників у галузі харчової промисловості у Волинській області. Проведена комплексна оцінка фінансового стану досліджуваного підприємства на предмет виявлення симптомів фінансової кризи за 2013-2015 роки дає змогу зробити такі висновки:

- коефіцієнт платоспроможності (автономії), який показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у діяльність підприємства, упродовж вказаного періоду відповідав нормативному значенню (більше 0,5), проте спостерігалось поступове спадання коефіцієнта автономії, і на кінець 2015 року цей показник вже склав 0,52, що на 0,08 менше, ніж в 2014 році. Значення згаданого показника свідчить про достатню незалежність ТзОВ «IPC СИСТЕМ» від кредиторів;

- коефіцієнт рентабельності виробництва, який характеризує ефективність виробничої діяльності підприємства, у 2013 році показник мав від'ємне значення і становив -5,9%, тобто від використання основної діяльності ТзОВ «IPC СИСТЕМ» одержало збитки, але в наступних роках динаміка згаданого показника була позитивною, адже його значення стало додатнім, склавши 2,4%

і 4,8% у 2014 і 2015 роках відповідно. Тим не менше, величина вказаного індикатора за два останні роки вказує на достатньо низьку фінансову ефективність виробничої діяльності товариства;

- коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції на ТЗОВ «IPC СИСТЕМ» також змінювався упродовж досліджуваного періоду, але загальна тенденція його динаміки, навпаки, була негативною. Так, у 2013 році значення вказаного показника становило 4,2%, а вже в 2014 і 2015 роках він знизився і складав відповідно 1,2% і 2,3%. Незначні величини коефіцієнта рентабельності реалізованої продукції за три останні роки свідчать про низьку результативність його операційної (основної) діяльності.

Таким чином, можна вважати, що ТЗОВ «IPC СИСТЕМ» із збиткового перетворилось на прибуткове підприємство, але з метою оперативного реагування на можливі негативні явища в роботі, які можуть спричинити фінансову кризу на досліджуваного товариства, доцільно створити ефективну систему антикризового фінансового управління.

Підтвердженням вищенаведеного є результати отримані під час діагностування досліджуваного товаровиробника продуктів харчування на предмет ймовірності банкрутства за допомогою низки багатофакторних моделей. Так, значення інтегрального індикатора, розрахованого за методиками Альтмана і Ліса дають змогу стверджувати, що на сьогоднішній день і найближчу перспективу банкрутство підприємства є малоімовірним. Проте, ризики того, що в умовах надзвичайно мінливої ринкової кон'юнктури та соціально-політичної ситуації в країні з плином часу фінансове становище ТЗОВ «IPC СИСТЕМ» може різко погіршитися залишаються достатньо високими. Тому, щоб не допустити таких негативних тенденцій, нами запропоновано низку заходів, спрямованих на покращення фінансового стану підприємства на перспективу.

По-перше, необхідно регулярно із наперед встановленою періодичністю (не менше одного разу на квартал) проводити комплексний аналіз фінансового стану на предмет виявлення симптомів кризових явищ у сфері фінансів

підприємства.

По-друге, комплексну оцінку фінансового стану доцільно доповнювати періодичною діагностикою загрози фінансової кризи і порушення провадження щодо банкрутства підприємстві при допомозі відомих моделей прогнозування ймовірності банкрутства, розроблених вітчизняними і закордонними вченими.

По-третє, з метою удосконалення механізму прийняття менеджментом рішень у системі антикризового фінансового управління доцільно широко застосовувати методичний інструментарій концепції фінансової рівноваги з використанням внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства.

По-четверте, в межах бухгалтерії підприємства доцільно створити сектор фінансового контролінгу, бо саме контролінг забезпечує синтетичний, цілісний погляд на діяльність фірми в минулому, теперішньому і майбутньому, системний підхід до виявлення і вирішення проблем, що постають перед підприємством.

По-п'яте, доцільно реалізувати заходи з одержання у фінансовий лізинг сучасного виробничого обладнання, бо коефіцієнт зносу необоротних активів підприємства за період з 2013 по 2015 роки зріс і склав 0,7, тобто вони є зношеними на 70%.

Список використаних джерел

1. Амосов О.Ю. Економіко-правове забезпечення антикризового фінансового управління: державно-управлінський аспект / О.Ю. Амосов // Державне будівництво. – Харків: ХарРІНАДУ «Магістр». – 2008. – № 1. – С. 7-10.
2. Ареф'єва О.В. Діагностика ймовірності банкрутства за допомогою ідентифікації підприємств машинобудівної галузі в залежності від видів фінансової кризи / О.В. Ареф'єва, Ю.В. Прохорова // Вісник економіки транспорту і промисловості (зб. наук.-практ. статей). – 2008. – № 21. – С. 76-81.
3. Ареф'єва О.В. Фінансовий менеджмент: [навч.-метод. посібник] / О.В. Ареф'єва. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 94 с.
4. Беликов А.Ю. Методы количественной оценки риска банкротства предприятий / А.Ю. Беликов, Г.В. Давыдова // Управление риском. – 1998. – № 3. – С. 13-20.
5. Белый А.П. Комплексные оценки в системе рейтингового управления предприятием: монография / А.П. Белый, Ю.Г. Лысенко. – Донецк: Юго-Восток, 2003. – 117 с.
6. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2006. – 672 с.
7. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с.
8. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Т. 2. / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1999. – 520 с.
9. Бланк И.А. Финансовый менеджмент / И.А. Бланк. – К.: МП «ИТЕМ лтд», СП «АДЕФ-Украина», 1999. – 354 с.
10. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. – 3-е изд. стереотип. – М.: Институт новой экономики, 1998. – 864 с.
11. Бондарева Г.Г. Сутність політики антикризового фінансового управління та критерії діагностики банкрутства підприємства / Г.Г. Бондарева // Зовнішня торгівля – проблеми та перспективи. – 1997. – №1. – С. 34-39.

12. Боросов А.Н. Организация финансового менеджмента на малых предприятиях / А.Н. Боросов // Финансовый менеджмент (рус). – 2010. – №6. – С. 34-43.
13. Брігхем Е.Ф. Основи фінансового менеджменту / Е.Ф. Брігхем. – К.: КП «ВАЗАКО», «МОЛОДЬ», 1997. – 1000 с.
14. Бродский Б.Е. Антикризисное управление / Б.Е. Бродский, Е.П. Жарковская. – 4-е издание. – К.: Омега-Л, 2013. – 356 с.
15. Василенко В.О. Антикризисне управління підприємством: навч. посіб. / В.О. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2009. – 560 с.
16. Вістяка Т. Фінансовий контролінг в системі управління / Тетяна Вістяка // Проблеми економіки. – 2011. – № 2. – С. 34-52.
17. Волосовин А.Е. Концепція створення систем інтегральної діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємств / А.Е. Волосовин, І.С. Ткаченко // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2012. – №9-10. – С. 63-72.
18. Гончарова М.Л. Основні завдання антикризового управління підприємством / М.Л. Гончарова // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНГА, 2012. – № 140. – С. 28-32.
19. Дані фінансової звітності, бухгалтерського й управлінського обліку ТзОВ «IPC СИСТЕМ» за 2010-2015 роки.
20. Довгалюк В.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник / В.І. Довгалюк. – Хмельницький: Евріка, 2013. – 156 с.
21. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» №4212-VI від 22.12.2011 р. (з внесеними змінами).
22. Зятковський І.В. Фінансове оздоровлення підприємств: теорія і практика: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка. – 2003. – 344 с.
23. Кислухина И. Проблемы формирования концептуальных и методических основ антикризисного управления / Ирина Кислухина // Проблемы теории и практики управления. – 2014. – № 5. – С. 36-40.
24. Коллас Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы,

концепции, методы: учеб. пособие для студентов вузов, обуч. по эконом. спец. / Б. Коллас; Т.О. Тереньева (пер. с франц.), Я.В. Соколов (ред. пер.). – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.

25. Коротков Э.М. Антикризисное управление / Э.М. Коротков. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 432 с.

26. Круглова Н.Ю. Антикризисное управление: Учебное пособие для вузов / Н.Ю. Круглова. – М.: Кнорус, 2010. – 512 с.

27. Крутик А.Б. Антикризисный менеджмент: превентивные методы управления / А.Б. Крутик. – К.: Ніка-Центр, 2015. – 365 с.

28. Кукурудза Л.О. Банкрутство: причини, наслідки, організація протидії / Л.О. Кукурудза // Вісник КДТЕУ. – 1999. – № 1. – С. 36-58.

29. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: Підручник / Л.О. Лігоненко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 824 с.

30. Прохорова Ю.В. Стратегічні та тактичні аспекти формування антикризового фінансового управління підприємством / Ю.В. Прохорова // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» 14-15 грудня 2007 р. – Харків: ХНАДУ, 2010. – Ч.1. – С. 166-168.

31. Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту: навч. посіб. / Є.Г. Рясних. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.:Скарби, 2013. – 238 с.: іл.

32. Старостенко Г.Г. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Г.Г. Старостенко, Н.В. Мірко. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 224 с.

33. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2012. – С. 32-70; 216-245; 285-295.

34. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник / В.Г. Боронос, І.И. Плікус. – Суми: Сумський державний університет, 2014. – 457 с.

35. Финансовый менеджмент: учебник для вузов / Г.Б. Поляк и др.; под. ред. Г.Б. Поляка. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 342 с.

36. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 8-те вид.,

перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2013. – С.374-450.

37. Фінансовий менеджмент: навч.-метод. посіб. / А.М. Поддєрьогін та ін. – К.: КНЕУ, 2011. – 294 с.

38. Шембель Ю.С. Прогнозування кризового стану підприємства й обґрунтування комплексу заходів антикризового управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами» / Ю.С. Шембель. – Дніпропетровськ: Нац. металургійна академія України, 2009. – 18 с.

39. Шеремет А.Д. Финансы предприятий: менеджмент и анализ / А.Д. Шеремет, А.Ф. Ионова. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 360 с.

40. Шпильовий В.А. Управлінські рішення в системі антикризового фінансового менеджменту / В.А. Шпильовий, Д.В. Щербатих // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – 2012. – Вип. 32. – С. 127-130.

41. Щербатих Д.В. Складові антикризового механізму фінансового менеджменту промислових підприємств / Д.В. Щербатих // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – 2013. – Вип. 35. – С. 154-159.